

Karel Čapek

Boží muka

Karel Čapek
Boží muka

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=20833766

Содержание

I. ŠLÉPĚJ	4
LÍDA	11
I.	12
II.	20
HORA	31
Конец ознакомительного фрагмента.	33

Karel Čapek

BOŽÍ MUKA

KNIHA NOVEL

I. ŠLÉPĚJ

Pokojně, nekonečně padal sníh na zmrzlý kraj. Se sněhem vždycky padá ticho, myslel si Boura ukrytý v nějaké boudě, a bylo mu zároveň slavnostně i teskno, neboť se cítil osamělý v širé krajině. Země před jeho očima se zjednodušovala, sjednotila a rozšířila, srovnána v bílých vlnách a nerozrytá zmatenými stopami života. Konečně prořidl a zastavil se tanec vloček, jediný pohyb v tom slavném tichu. Váhavě boří chodec nohy do nedotknutého sněhu a je mu divně, že on první poznamenává kraj dlouhým řádkem svých kroků. Ale naproti po silnici jde někdo černý a zachumelený; dva řetízky kroků poběží vedle sebe, zkříží se a vnesou první lidský zmatek na tuto čistou tabuli.

Avšak protichůdce se zastavuje, má ještě sníh na vousech a dívá se napjatě na něco stranou silnice. Boura zpomalil krok a pátral ve směru jeho očí; oba řetízky se setkaly a zastavily vedle sebe.

“Vidíte tam tu šlépěj?” řekl zasněžený muž a ukazoval nějakou stopu asi šest metrů od kraje silnice, kde oba stáli.

“Vidím; je to lidská šlépěj.”

“Ano, ale jak se tam dostala?” Někdo tudy šel, chtěl říci Boura, ale zarazil se; šlépěj byla jediná uprostřed pole, a před ní ani za ní nebylo stopy kročejů; byla zcela jasná a ostrá na bílé ploše, ale byla osamocená, nic nevedlo k ní ani od ní. “Jak se tam mohla dostat,” podivil se a chtěl jít k ní.

“Počkejte,” zastavil ho druhý, “naděláte kolem ní zbytečných stop a všechno rozházíte. To se musí vysvětlit,” dodal podrážděně, “to nejde, aby někde byla jen jedna šlépěj. Dejme tomu, že by někdo skočil odtud doprostřed pole; pak by před ní nebylo kročejů. Ale kdo by tak daleko doskočil, a jak by mohl skočit jenom na jednu nohu? Vždyť by ztratil rovnováhu a musel by se někde opřít druhou nohou; myslím, že by musel běžet kousek vpřed, jako když se skočí z rozjeté tramvaje. Ale tady není druhé nohy.”

“To je nesmysl,” řekl Boura; “kdyby skočil odtud, byly by tady na silnici po něm stopy; ale jsou tu jenom naše kroky. Nikdo před námi tudy nešel.”

“Stopa je obrácena patou k silnici; kdo ji udělal, šel tímto směrem. Kdyby šel do vesnice, musel by jít vpravo; na tuhle stranu jsou jen pole, a co k čertu teď někdo hledá v polích?”

“Dovolte, kdo šlápl tam, musel zase někudy odejít; ale já tvrdím, že vůbec neodešel, protože neudělal dalších kroků. To je jasné. Nikdo tudy nešel. Stopa se musí vysvětlit jinak.” A Boura úsilovně přemýšlel. “Snad tam byl v hlíně přirozený důlek nebo šlépěj ve zmrzlém blátě a do ní napadal sníh. Anebo, počkejte,

snad tam stála pohozená bota, a tu třeba odnesl pták, když napadl sních. Pak by tam zůstalo nezasněžené místo, podobné šlépěji. Musíme hledat přirozenou konjekturu.”

“Kdyby tam stála bota už před chumelenicí, zůstala by pod ní černá půda; ale já tam vidím sních.”

“Snad ten pták odnesl botu, když ještě sněžilo; nebo ji upustil v letu do čerstvého sněhu a zase ji zvedl. Prostě to nemůže být šlépěj.”

“Copak ten váš pták žere boty? Nebo si v nich dělá hnízdo? Malý pták botu neunes a velký se do ní nevejde. To se musí řešit obecně. Já myslím, že to je šlépěj, a když nepřišla po zemi, musela přijít shora. Vy si myslíte, že to udělal pták, ale je možné, že to přišlo třeba – z balónu. Snad se někdo pověsil na balón a šlápl jednou nohou do sněhu, aby si udělal ze světa blázna. Nesmějte se, mně samotnému je nepříjemné vysvětlovat to tak nuceně, ale – Byl bych rád, kdyby to nebyla šlépěj.” A oba se pustili za ní.

Okolnosti nemohly býti jasnější. Od příkopu podél silnice mírně stoupalo nezorané zasněžené pole; asi uprostřed byla ta stopa, a za ní stál, hustě posněžen, nevelký strom. Plocha mezi silnicí a šlépějí byla panenská, bez sebelehčí stopy nějakého dotyku; povrch sněhu nebyl nikde po rušení nebo pohnut. Sních byl měkký a tvárný, bez sypkosti velkých mrazů.

Byla to opravdu šlépěj. Byl to otisk veliké boty amerického tvaru s velmi širokým podešvem a pěti silnými cvočky na podpatku. Sních byl čistě a hladce stlačen a nebylo na něm

lehkých nesešlápnutých vložek: tedy šlépěj vznikla teprve, když už dosněžilo. Otisk byl hluboký a rázný; tíha spočívající na této podešvi musila býti hodně větší než váha kteréhokoliv z mužů skloněných nad stopou. Konjektura ptáka a boty se mlčky ztratila.

Zrovna nad šlépějí se vznášely krajní větve stromu: několik tenkých větviček obalených sněhem, jenž nikde nebyl setřen nebo střesen. Při lehkém zaklepání na větev opadával sníh v celých kusech. Hypotéza “shora” naprosto padla. Nebylo možno učiniti cokoliv shora bez střesení sněhu ze stromu. Fakt šlépěje nabyl tvrdé a nahé jasnosti.

Za šlépějí byla jen čistá sněhová plocha. Stoupali po svahu nahoru a přeběhli po temeni kopce; opět nížil se dolů, daleko dolů nedotčeny bílý svah, a za ním rostl nový, ještě širší a bělejší. Na kilometry daleko nebylo šlépěje druhé nohy.

Vraceli se zpět; našli za sebou dvojitý řádek svých kročejů, pravidelný a pěkný, jako by byl schválně tak udělán. Ale mezi oběma řádky prostřed pošlapaného kruhu byla šlépěj jiné, mohutnější nohy, cynická ve své osamělosti; něco je zdrželo, aby ji nerozdupali a nezbavili se jí v tichém srozmění.

Vyčerpán a zmaten sedl si Boura na patník silnice. “Někdo si z nás udělal dobrý den.” “Je to hanebné,” řekl druhý, “je to nesmírně hloupý kousek, ale – Zatraceně, tady jsou fyzické meze. Vždyť je to vůbec nemožné – – Poslyšte,” vyhrkl rychle a skoro s úzkostí, “když tam je jen jedna noha, nemohla by být od někoho jednonohého? Nesmějte se, já vím, že je to pitomost,

ale nějaké vysvětlení musí být. Vždyť tu jde o rozum, to je útok něčeho – – Jsem docela spleten. Buďto jsme oba blázni, nebo spím doma v horečce, nebo musí být přirozené vysvětlení.”

“My jsme oba blázni,” mínil Boura zamyšleně. “Pořád hledáme ‚přirozené‘ vysvětlení; chytáme se nejsložitějších, nejnesmyslnějších a nejnásilnějších příčin, jen když jsou ‚přirozené‘. Ale snad by bylo daleko jednodušší a – – přirozenější, kdybychom řekli, že to je prostě zázrak. To bychom se jenom podivili a šli klidně svou cestou – – Beze zmatku. Snad i spokojeni.”

“A já bych se nespokojil. Kdyby se tou šlépějí stalo něco velkého – – Kdyby se tím dostalo někomu něčeho dobrého, sám bych padl na kolena a křičel ‚zázrak‘. Ale ta stopa, vždyť je to trapné; vždyť je to strašně malicherné, dělat jen jednu šlépěj, když stačí udělat obvyklou řadu kroků.”

“Kdyby tu někdo před vámi vzkřísil mrtvou dívku, kleknete a pokoříte se; ale dřív než vám roztaje sníh na koleně, budete si myslit, že to beztoho byla jen zdánlivá smrt. Tady právě není nic zdánlivého; tady je, dejme tomu, proveden zázrak při nejvýš zjednodušených podmínkách, jako když se dělá fyzikální experiment.”

“Snad bych nevěřil ani tomu vzkříšení. Ale i já chci být spasen a čekám na zázrak, – – že něco přijde a obrátí můj život. Ta šlépěj mne neobrátila a nespasí a z ničeho mne nevyvede; jenom mne trápí, utkvěla mi tady a nemohu se jí zbavit. A já jí nevěřím: zázrak by mne uspokojil, ale ta šlépěj je první krok do nejistoty.

Bylo by lépe, kdybych ji byl neviděl.”

Oba dlouho mlčeli. Začal se znovu snášeti sníh a padal stále hustěji. “Vzpomínám si,” začal Boura, “že jsem četl v Humovi o osamocené šlépěji v písku. Tahleta není tedy první. Myslím si, že snad jsou tisíce takových stop, že jich je nesmírně mnoho, při kterých nás nic nenapadne, protože jsme si zvykli na určitá pravidla. Jiný by si jí třeba nevšiml; nenapadlo by ho, že je to solitér, že jsou ve světě věci, které nemají s ničím dále co dělat. Vidíte, naše šlépěje jsou všechny stejné; ale ta osamělá je větší a hlubší než naše. A když myslím na svůj život, zdá se mně, že v něm musím uznat – – kročeje, které odnikud a nikam nevedou. Je to hrozně spletené, myslet si všechno, co jsem zažil, jako nějaký článek, který přišel po pořádku a končí jiným. Stane se, že najednou něco víte nebo cítíte, před čím není nic, nic, nic tomu podobného a za čím už nic podobného nemůže nikdy přijít. Jsou lidské věci, které nejsou s ničím pospolu a všude jen dokazují své osamocení. Vím věci, ze kterých nic dále neplynulo, které nic a nikoho nespasily, a přece – – Udály se případy, které už nevedly dále a nepomohly dále žít, a byly to snad nejdůležitější věci života. Nenapadlo vás, že ta šlépěj byla daleko krásnější než všechny, které jste dosud viděl?”

“A já si vzpomínám,” ozval se druhý, “na sedmimílové boty. Snad někdy lidé našli také takovou stopu a nedovedli si ji jinak vysvětlit. Kdož ví, třeba předchozí kroky jsou u Pardubic a Kolína a následující až u Rakovníka. Ale stejně si mohu myslet, že další krok není už otištěn ve sněhu, nýbrž možná ve společnosti,

prostřed nějaké události, někde, kde se něco stalo nebo stane; že tenhle krok je článek nějaké souvislé řady kroků. Myslete si řadu takových divů, ve kterých má tato šlépěj své přirozené místo. Kdybychom měli noviny dokonale informované, možná že bychom mohli v Denních zprávách nalézt ty další kroky a sledovat něčí cestu. Snad se nějaké božstvo ubírá svou cestou; jde bez inkoherece a postupně; snad jeho cesta je jakési vůdcovství, kterého se máme chopit. Bylo by nám možno krok za krokem jít ve stopách božstva. Snad by to byla cesta spásy. To všechno je možné – – A je to strašné, mít docela určitě jeden krok této cesty před sebou a nemoci ji dále sledovat.”

Boura se otrásl a vstal. Chumelilo se stále hustěji a pošlapané pole s velikou šlépějí prostřed jiných mizelo pod novým sněhem. “Já se jí nespustím,” řekl zachumelený muž, – “šlépěje, která už není a nebude,” dokončil Boura v myšlenkách, a jejich cesty se rozběhly opačnými směry.

LÍDA

Holub ještě spal onoho časného rána, když k němu přišel mladý Martinec a řekl: “Lidka se nám ztratila.” Byl nesmírně bled a vzrušen; těžce vypravil ze sebe cosi jako, že on a matka spoléhají na jeho přátelství a potřebují jeho rady. Lída odešla včera odpoledne, prý na návštěvy, a dosud se nevrátila.

Holub mlčel; rád by byl řekl nějakou útěchu, ale nevěděl co. Vynořila se mu mladá dívka, jak ji posledně viděl: seděla na pohovce, stočena v sebe, tichá a spanilá; upřeně pohlížela na toho, kdo mluvil, ale poslouchala nepozorně; neodcházela, a přece jaksi chtěla zůstatí stranou a mimo oči všech. Zdála se podivná a stísněná.

I.

Poslední dobu byla Lída opravdu podivná. Její hlas i pohyby zdály se sevřeny smutkem, byla jím omotána a nemohla se volně hnouti; avšak nějak se toho zbavila a jenom mluvila a dívala se jakoby z naprosté a neosobní prázdnoty; ale i to přešlo a zůstaly jen neurčité stopy roztržitosti. Toho dne obědvala s chutí, vesele hovořila a uvažovala o svých příštích šatech. Pak ji napadlo jít k přítelkyním. Odešla v dobrém rozmaru a bez neklidu. Nic nenásvědčovalo tomu, co se mělo státi.

Teprve večer, když se nevracela, počaly hodiny čekání a úzkosti. Při každém úderu domovních vrat zatajili dech; vyskočila nová naděje, stávala se určitější a trýznivější, vyrostla v rozčilení, napínala se mučivě po několik dalších vteřin, a praskla: nikdo nepřišel. Se zvýšeným nepokojem čekali na další zarachocení vrat; každým hluchým úhozem letící okamžik stanul, strašně se dloužil, trápil se chvíli a opět se smrštil jako péro. Konečně o desáté hodině dům ztichl. Nyní rozestřel se propastný, beznadějný a bezhraničný čas; čekání stalo se bolestí, jež neuplývá, nýbrž stojí a roste na všechny strany zároveň. Jen úderý hodin byly jako zacukání ve zjitřené ráně.

Nepokoj vtiskl je do okna. Několik chodců je vždy dole na vlhkém dně ulice. Každá žena je trochu jako Lída; každý spěchá nebo loudá se, jako by přinášel poselství. Někdo se zastaví dole, a tu zavěsí se na něj bezdechě, ohromné očekávání; ale

už zase jde, a čekání padne zpět do prsou jako masívní tíha. Najednou přijíždí drožka; její hrubý rachot zní jako horlivé, překotné vysvětlování předem; už chtějí běžet dolů ze schodů, ale drožka hrčí dále, tak dlouho, jako by ulice neměla konce. Pomalu chodci řidnou; každým vzdalujícím se krokem rozvléká se pustý žal dále a dále; už jen zdálky zaléhají kroky, tiché tikání beznaděje. Ulice je prázdná; napravo a nalevo rozevírá se nekonečná dráha opuštěnosti. Čekání zmrtvělo. Vše slilo se v beztvárovou látku úzkosti.

Byla tu od prvopočátku: zprvu pružná, fluidní, povolující nebo napjatá; ponenáhlu znehybněla, stala se tíhou a hmotným tlakem, jako nesmírné svěravé břímě v prsou. Ale byla to zdánlivá nehybnost ohromného vejce, jež se soustředí a připravuje k životu. Rostlo to, jako roste vřed; stále šíře se rozpíná tupý, hnětoucí tlak, zdá se bez hranic, ale náhle se stahuje do středu v jediný bod pronikavé bolesti. Tak se stáhla veškerá úzkost v jediné tušení, že se Lídě stalo něco strašného. Ukrutný úděs rozryl noc čekajících. Pravnitná, beztvará úzkost vydrala se ven a stala se fantómem hrůzy; tušení stalo se příznakem a nabylo polozevní existence. “Uzřel jsem žluté domovní dveře,” zapsal si později Martinec, “maličko zkropené tak jako krví; věděl jsem, že za nimi v průjezdě leží mrtvá Lída, protože to bylo vidět; byla to úžasná, bezcitná, lidsky obludná fyziognomie dveří, která mne plnila hrůzou a utrpením. (Od oné noci pozoruji, že každé dveře mají nějaký výraz.) Obrazu těch dveří jsem se nezbavil nejzoufalejším úsilím. Ale najednou žluté dveře zhasly,

a viděl jsem sběh lidí, ambulanci a tramvaje donekonečna stojící, surovou, ohromnou a rozměrnou chvíli pouličního neštěstí. Byly ještě jiné obrazy, ale všechny byly stejně nutkavé, jakoby zvenčí vnucené a reální; a posud nemohu pochopit, odkud se vzalo tolik holé, cizí a zevní skutečnosti v obrazech, jež stvořila pouhá úzkost.”

Stále hlouběji vrůstala úzkost ve skutečnost. Paní v hysterickém spěchu házela na sebe šaty; chtěla hledat Lídu, tlouci u všech známých a běžeti kamkoliv – Mladý Martinec ji zadržel: kdyby se Lídě stalo nějaké neštěstí u přátel, ti by nám už vzkázali; a sám se rozběhl na policii. Schodiště se pod ním rozzelo jak černá studně; stupeň po stupni padal do beznaděje, každým krokem stávalo se vše tíže a neúprosněji brutálním zevním faktem. Mrtvolně pusté defilé ulic prosakovalo temným vlhkem: celá událost nabývala kruté skutečnosti, realizovala se a vzrůstala, jako by do ní vnikalo vždy více syrové a těžké hmoty. Koridory policejního ředitelství jsou i ve dne smutné; nyní jejich studený, opuštěný žal stal se reální součástí vidiny neštěstí a žlutá, krajně nevlídná kancelář umístila se v ní jako cizí mučivý fakt; neštěstí nabylo cizího zvuku bezúčastným hlasem úředníka – “Nic nebylo hlášeno; jak se jmenuje vaše sestra?” – Martinec odcházel se sevřeným srdcem; věc se ustavičně stávala surovější a rozlehlejší; spícím městem se řítí drožka ke komisařství, k ochranné stanici, od špitálu k špitálu; všude čekání, pusto, trýznivé ticho, konečně kroky na chodbě a hrubý ospalý hlas – Nikam nebyla toho dne dopravena mrtvá nebo raněná dívka; ale

všechno faktické a zevní, nemilosrdné a cizí, s čím se setkal na své štvavé cestě, splynulo s přeludy neštěstí v nezměrný a složitý svět bídy.

Pomalu vlekl se domů; ale již ve dveřích setkal se s tázavýma očima matčinýma a pochopil, že nyní se zhroutila naděje obou. Bleskem porozuměl, že vše od začátku se dělo jen proto, aby si zakryli strašnou úzkost tušení, že se na Lídě stal zločin. Jako by se náhle obnažila ohavná rána, – je to chladná, jasná hrůza, skoro střízlivá a krajně pronikavá: tak si najednou uvědomili své nejtajnější tušení, že na Lídě bylo spácháno násilí, že byla zavražďena a brutálně zhanobena, že někde bez pomoci leží ukrutně popleněna nebo mrtva; byl to okamžik svrchované krize, jenž nemohl trvati, a přece nikdy nezmizel; i když dávno zašla úzkost, nepřestala tato chvíle vrhati svůj stín jako věčné memento bolesti.

V hodině krize padla paní Martincová na kolena a modlila se z knížek hlasitě a chvatně.

“Ježíši, blesku světla věčného, smiluj se nad námi! Ježíši, králi slávy, smiluj se nad námi! Ježíši nejpodivnější, smiluj se nad námi! Ježíši, Otče budoucího věku, smiluj se nad námi! Ježíši, anděle veliké rady, smiluj se nad námi! Ježíši, tichý a pokorný srdcem, smiluj se nad námi! Ježíši, Bože pokoje, smiluj se nad námi! Pro tajemství Tvého svatého vtělení, vysvobod’ nás, Ježíši! Pro Tvou smrtelnou úzkost a umučení Tvé, vysvobod’ nás, Ježíši!”

Monotónně a mechanicky padají slova modliteb jako krůpěje

nebo vteřiny; je to volání, jež se neustále, až k opití vrací, jako by měřilo hloubku žalu; je to výkřik bolesti, jenž každým opakováním vplývá do bezmezné a podivně fádňi stejnosti utkvělého smutku. Každým “Ježíši”, každým návratem utkvívá žal tišeji a strnuleji; výkřik za výkřikem buduje kolem sebe nesmírné osamocení a prázdnotu; všechny rozlohy chvíle rostou, tak jako roste hloubka rytmickým vrtáním studnařů. Veškerá přítomnost se vyprázdnila a vyvanula, daleko ustoupila a vzdálila se mučivá blízkost věcí; a jako bezhraničným prázdňým prostorem řítí se strnulým vědomím bez myšlenky ustavičné “Ježíši, smiluj se nad námi”.

Každé slovo modliteb je tajemné a ubíhá do nekonečna; nenaříká ani nežaluje, nepojme a nevysloví bolest člověka, ale ubíhá do nekonečna a unáší s sebou lidskou trýzeň. Čím stala jsi se, bolesti, opředena tím obzorem bez konce? Co ještě jsi, přítomná chvíle, na všech stranách se otevírající do věčnosti? A ty, sevřené srdce, co je širší než smilování a vysvobození?

“Bože slitovníče, jehožto oči na mé ouzlosti hledí a mé vzdychání čítají, který jsi ke mně tak často milostivým se prokázal, k Tobě volám dnes z hlubokosti duše své. Slyš tedy hlas můj a volání mé k Tobě přijď, neb v rukou Tvých jest osud můj.”

Ponenáhlu, skoro neznatelně se prázdnota naplňuje. Je to, jako by se z modliteb řinulo něco beztvarého a hojného. Každé slovo rozevívá se do neurčité hloubky; je to plynulý, nevýslovný obsah, který je rozpíná za hranice smyslu, do neurčita a neskutečna. V každé pomlčce modliteb řítí se blízkost věcí znovu na duši,

a tu je potřeba zdvojeného úsilí a zvýšené naléhavosti křiku. Opět rozestupují se věci a nabývají mrtvosti; bez konce roní se z nevyčerpatelné mnohosti a plnosti slov podivná atmosféra, jež oblévá věci jako hlubina. Jsou to trýznivé a strašné věci; je to vše, co připomíná Lídu a její neštěstí. Ale to vše je nehybné, umrtvené, zalité nesmírnou hlubinou; jsou to jen tělíska uložená v průhledné skleněné kouli, v nepohnuté tiché atmosféře, jež je vězní, v němé hlubině odevzdání.

Po předlouhé hodině modlení se paní Martincová zvedla, jako by procitla. Vše kolem ní se proměnilo; prach a popel, jenž skládá skutečnost, tiše se sedl v nový pořádek; až do poslední mrtvé věci vše vzalo na se novou, utkvělou tvář, trpělivé “staniž se”, výraz odevzdaného pokoje.

Zatím mladý Martinec přechází po své světnici až do svítání. Čím dále se realizuje událost s Lídou, tím tajemnější se stává. To, co ho trápí, už nejsou dohady, nýbrž otázky. Ohavný zločin, který se na Lídě stal, není pouhý přízrak; je to problém, jenž roste každou otázkou i odpovědí. Neboť nic strašného není vyloučeno v naprostém temnu události.

Bože, co činiti! Svěřit věc policii? Ale úřady zavedou výslechy, především s Lídinými známými; její bědné neštěstí se roznese a rozšlape, a vrátí-li se pak Lída, bude jí, jako by přišla z pranýře; ulpí na ní něco kriminálního a hanebného jako věčná známka. Raději vše zatajiti; – ale zatím přiběhnou Lídiny přítelkyně a budou se ptát, co s ní je; stůně-li, že ji jdou navštívit; stůně-li nakažlivě, přijdou tety a za celý svět si nedají vyrvati

právo bdít u lože svého nejmilejšího dítěte jako vždy. Nelze předstírat, že odjela, neboť nenapíše nikomu ani nejmenšího pozdravu. Budou cítiti něco ve skrytu palčivého; budou věřiti atmosféru lži a utajování.

Snad se Lída vrátí: ale najde zrušen přívětivý svět, ve kterém žila; kapka po kapce budou vtékati surovosti do jejích dnů; tisíceré věci budou se dotýkati rány, kterou si přinese, neboť dívčí život je drobně a jemně tkán a vystaven nesčetským drobným mukám.

Bože, co činiti! Ano, vyhledat ji živou, nebo mrtvou; zachránit živou před hanbou a utrpením; zachránit mrtvou před brutální senzací novin; za každou cenu zachránit Lídu! Den svítá šedivě a chladně; toho dne musí být Lída nalezena, ale Martinec váhá s kloboukem na hlavě a nevychází –

Kde je Lída? Co se s ní vlastně stalo a jak ji hledat? Měl už jistý plán a podrobný dohad; ale nyní to vše odpadá jaksi samo sebou – Spěšně se rýsuje nová alternativa jednání; tajemství Lídina zmizení rozvíjí se v nový děj, v nové mučivé podrobnosti; a opět se vynoří nová myšlenka a neočekávaný dohad. Neúnavně probíhá Martinec řadu za řadou, nervózně a skokem vrhá se na každou novou možnost, rozvine ji a zase ji opouští. Bože, co činiti!

Trpělivě, jako ubohý pavouk, tká rozum vždy nové alternativy. Pomalu, úzkostlivě, jako z malých kaménků staví se nová hypotéza. Úzkostlivě se vleče nové tenounké vlákno možnosti. Vždy častěji se myšlení zastavuje a strašně se namáhá z místa;

jedno slovo se vrací polohlasně, bezpočtukráte, ale není již na širém světě slova, které by se k němu navázalo. Mladý Martinec stojí se svraštělým čelem a pachtí se zachytit jakousi unikající představu. Nic nezbývá než ohromná únava. Všechny dohady se rozptýlily v nic.

Smyšlené možnosti opadaly jako odumřelé slupky; všechno dílo rozumu se oddělilo a odpadlo, vše zřetelné a myslitelné se svléklo jak marný zevní obal; a nyní zbylo jen pravnitřně, zjitřeně, bez pomoci nahé jádérko slepé vůle. Byla to už jen prahnoucí žízeň zasaditi se o Lídu cele a bez rozvahy; bylo to bezvýhradné rozhodnutí; byla to konečně jistota.

“Půjdu hledat Lídu,” řekl matce.

“Jdi,” šeptala, “a Bůh povede tvé kroky.”

II.

Tedy v první nejistotě hledání obrátil se Martinec k Holubovi o radu. Snažil se říci vše, co věděl; ale nebylo ničeho, co by jakkoliv osvětlilo tajemství Lídina zmizení. Holub se namáhal s fakty tak dlouho, až už nebylo pochyby, že z nich nic neplyne. Každý možný krok vedl slepě do neznáma. Byla tu jen holá nutnost a holá nemožnost jednati. Holub váhal; nutkavě se mu zjevovala schoulená Lídina postava jako utkvělý obraz –

“Já myslím,” začal, “že Lída s někým utekla; vy to nerad slyšíte, ale nemohu na nic jiného přijít. Hled'te, rád bych našel úspěšné řešení. Neznám Lídy tak dalece, abych mohl říci, co je pravděpodobné nebo možné vzhledem k její povaze. Vy jste její bratr; snad ji znáte lépe a můžete s plnou jistotou říci: neutekla, protože toho není schopna.”

“To nemohu říci,” pravil Martinec stísněně, “nevím vůbec, co je možné; mohu jen říci, že naprosto nebylo důvodu, aby utekla.”

“Nehledáme důvodů: ty náležejí jen jí. Každá Lída může nás překvapit a udělat něco, co by od ní nikdo nečekal. Neznáme jejich pohnutek. Do duše jí nevnikneme.

Martinče, s důvody nelze počítat, je jich možno množství bez konce; ale skutků je daleko méně, a proto jejich logika je jednodušší. Je nekonečný počet motivů, kterých se můžeme u Lídy domýšlet, ale skutků, které mohla udělat nebo které se s ní mohly stát, je výběr omezený. Jednáním vlastně končí každá

neomezenost. Činy nejsou už tak osobní jako pohnutky k nim; je v nich uniformnost, opakování a pravidelnost, která nezávisí na našich pohnutkách a která se vůbec vymyká našemu přání a motivování. Skutky jsou fatální.

Raskolnikov měl neobyčejné pohnutky k svému zločinu, jeho plán byl promyšlen dopodrobna a naprosto původně; ale provedení samo dopadlo nakonec jaksi tuctově, nápadně stejně jako u sta sprostých loupežných vražd před ním a po něm. Ale nejpodivnější je, že se to tak stalo vlastně jen náhodou.

Dejme tomu, každá sebevražda je zcela osobně motivována: ale obyčejně podobné sebevraždy následují po sobě; obyčejně služby sáhnou k jedu, a ne k provazu na prádlo; není to nutné, ale je to pravidlo obyčejnosti. Bezvědomě sledujeme při svých skutcích směr nejčastějšího opakování, a snad i skutečnost sama jde tím směrem. Čím je něco obyčejnější, tím snáze se to stane. Některé fakty se obyčejně objevují sdružené, ne z nějaké nutné příčinnosti, nýbrž jaksi náhodně, ze zvyku a bezděky – Zkrátka nezávisí to na nás. Je to čirá konkomitance. Můžeme tedy předpokládat, že i v případě Lídině hraje obyčejnost svou roli.”

“Lídin případ není obyčejný,” namítal Martinec.

“Je třeba docela neobyčejný,” řekl Holub; “ale existuje paradoxie neobyčejných případů: že se vracejí. Opakují se neštěstí, sebevraždy, zločiny i rekordy. Hráči na ruletě přímo počítají s paradoxii náhod, s opakováním vzácných případů. Zkrátka ani neobvyklé případy nevylučují fatální stejnost a

opakování. I Lídino neštěstí má své nedávné nápadné analogie.

Vy chcete nalézt Lídu: chcete řešit tajemství, jehož podmínky vám unikají. Všechny dohady jsou možné; čím méně víme, tím více jich je možno. Zbývá tedy jen jediné: najít mezi všemi myslitelnými možnostmi tu nejpravděpodobnější a nejspíše možnou; a to je ta, která je poměrně obyčejná, všední, známá a snadná. Všechno obyčejné je pravděpodobné, ne proto, že by to bylo lépe motivováno, nýbrž proto, že se to děje nejčastěji. Úsudek pravděpodobnosti musí pracovat s obyčejností případů, s mimovolným opakováním skutků; musí počítat s tím, že při sebeosobnějších a neznámých podmínkách vycházejí pravidelné výsledky fatálně neosobní, stejné, a tedy předvídatelné; jeho úkolem není nalézt faktum, nýbrž prokázatí fátum, jež platí slepě a pravidelně.

Neznáme fakt Lídina případu a namáháme se vymyslet aspoň jeho pravděpodobný děj; ale dejte pozor, tím pokoušíme fátum. To a to shledáme pravděpodobným; i budeme spoléhat, že osud si opravdu podrobil Lídiny skutky a vedl ji, bezvědomou, svým směrem.

Myslím si jako vy, že tu jde o záležitost, – která – se týká Lídy jako ženy. Je to nanejvýš pravděpodobné, protože Lída je hezká. Otázka je, jde-li tu o násilí nebo ne. Vy si ovšem myslíte – – Ale násilí není tak snadné, jak si snad představujete. Lída nemohla být jednoduše přepadena. Hleďte, kdybyste si chtěl vymýšlet, co všechno se mohlo stát, nebyli bychom nikdy hotovi. Zavléci a znásilniti velikou dívku zde ve městě bylo by možno jen za

mimořádných vnějších okolností; a neobyčejné okolnosti jsou věci fantazie, ale ne pravděpodobnosti.

Bohužel vás nemohu přesvědčovat subtilními důvody; nemám jich. Je-li vyloučena sebevražda a neštěstí, jde buď o násilí, nebo o útěk. Ale násilí se děje nejčastěji za jiných poměrů, na venkově, v jiných vrstvách – Zkrátka nepamatuji se vůbec, že by se něco takového kdy stalo v našich okolnostech; proti tomu jsou desítky a sta útěků; tedy Lída je daleko spíše vystavena útěku než znásilnění, protože útěk je poměrně všední.”

“Je Lída všední?” řekl Martinec tiše.

“Není; tím hůře pro ni, stalo-li se to. Obyčejně nechávají milenci útekem za sebou nějakou překážku. Jelikož nikdo Lídě nebránil v jejích stycích, tedy něco jí bránilo, něco neřešitelného, morálního, co musila násilím překročit. Byl tu asi někdo, koho nikdo z vás nezná. Překážka byla patrně na jeho straně. Můžete si tu myslit cokoli romantického; ale obyčejný případ je spíše cynický. Pravá láska má příliš velikou schopnost utrpení, než aby hned sáhla po takovém řešení. Ve většině případů je děvče obětí, je nevolně zapleteno ve vášeň; v tom ohledu se věci pravidelně dějí tak, jako by rozhodoval ten nejhrubší motiv. Vy jste mlád; najdete-li toho člověka, považoval byste snad za svou povinnost – za věc cti – – Jednoduše nemusíte s ním jednat jako se sobě rovným,” dodal Holub s náhlou účastí.

Mladý Martinec vstal. “Jste hotov?”

“Ještě ne. Je tu jeden nápadný fakt: že Lída odešla z domova klidně a že před odchodem s chutí jedla. Chuť k jídlu je snad

jediné, čeho nelze předstírat; patrně tedy neměla ani tušení, že se již nevrátí. Nejspíše měla mít jen schůzku s tím neznámým; ale co se potom během odpoledne s ní stalo a v jakém stavu se ocitla, to nemůžeme pochopit: považujte to za poblouzení, – ale to je jenom jméno pro pohnutky svrchovaně neznámé. Muselo se s ní stát něco náhlého; kdyby se byla ještě vrátila domů, myslím, že by již nedovedla utéci; je to vůbec strašně záhadné. Martinče, snad ji najdete; ale neptejte se jí, nenuťte ji k vyznáním, nepokořujte ji.”

“Kde bych ji našel?” řekl Martinec netrpělivě.

“Je kdekoliv mimo Prahu. Jsou desettisíce míst, kde může být, a jsou možny nesčetné okolnosti, které mohly míti vliv na volbu cíle; ale my o nich nevíme. Kdyby Lída jednala s plnou rozvahou, a tedy brala v počet okolnosti nám neznámé, pak bychom nemohli uhodnouti, kde je; ale v případě, že volila cíl naslepo, v poblouzení, náhodou, můžeme se o to pokusit. To je paradox náhody.

Kdyby někdo sázel v ruletě podle nějakého nám neznámého plánu, nemohli bychom předem uhodnout jeho partii; ale hraje-li náhodně, nazdařbůh, můžeme s jakousi pravděpodobností říci, na která čísla mimovolně vsadí: na svůj věk, na cifry, které má rád, na určité datum atd. Stejně je tomu v loterii a v každém hazardu; i u Lídy můžeme uhodnout, kam utekla, ale jen jednala-li slepě a bezsmyslně, jako v horečce.

Lidé by nesázeli do loterie, kdyby pro ně jistá čísla neměla zvláštního, neobyčejného přízvuku. Místo, které by Lída

hazardně zvolila, muselo by pro ni mít takový přízvuk. Každý člověk má sympatii k jistým místům, třeba proto, že tam v mládí byl, nebo proto, že tam ještě nikdy nebyl, nebo že se mu líbí jejich jméno, – na tom nezáleží; vždy ta místa mají pro něho větší šance než ostatní svět. Snad byste si vzpomněl, že Lída mluvívala ráda o některých místech, že měla nějaký sen, že někam chtěla kdysi jeti; nebo jí určité místo prostě utkvělo v hlavě. Lída ráda říkala své fantazie; vzpomeňte si – hlavně na nahodilá slova. Právě teď jste se na něco rozpomenul.”

Martinec mlčel, pokryt potem slabosti.

“Tedy Lída pravděpodobně s někým utekla,” končil Holub monotónně; “nejspíše byl to člověk, se kterým styk byl pro ni z kteréhokoliv důvodu nepřipustný. Podle všeho to Lída udělala v náhlém záchvatu, bludně a chvatně, a je jakási čáka, že si za útočiště zvolila místo, které ji už dříve nějak zajímalo. To je nejjednodušší dohad pravděpodobnosti; je nespolehlivý, protože nepočítá s tisíci neznámými činiteli; neříká, co se stalo, nýbrž co se nejspíše mohlo stát. Musím předpokládat, že jsem neřekl nic neobyčejného, jelikož šance roste s obyčejností. Tím vším nemohu přesvědčit ani vás, ani sebe. Ale i kdybych uhodl fakt, – to, co Lída při tom vnitřně zažila, zůstává stejně nepochopitelné.”

Mlčení hnalo Holuba do úzkých; stavěl jsem na písku, myslil si, na písku mnohých případů. Můj bože, je Lída opravdu yxtý případ mezi mnohými? Není něčím jediným a krásným? Není divem života? A mám-li pravdu, co jsou jí platny, co jsou vůbec platny její “neznámé pohnutky”, její utrpení a rozhodování? Jí

náleží jen pohnutky a odpykání; “případ” sám se však neděje po jejím, nýbrž po svém, – – tak jako by její motivy byly pro něj jen příležitostí –

Holub se zarazil: Všechno, co jsem říkal, bylo hrozně bezcitné a bez srdce; musel jsem zanedbat v Lídě člověka i ženu, jen abych provedl svůj nejistý kalkul. Ponížil jsem ji, abych ji vypočítal.

Veliká lítost a úzkost zalila Holuba. Jak to přijde, myslil si, že právě “obyčejnost” mých dohadů mne tak trápí? Bože, celý náš život jest uložen v obyčejnostech, ale my o nich nevíme, a jen proto s nimi můžeme žít a jednat. Ale najednou to nejobyčejnější nás překvapí a vyděsí, když si je uvědomíme, a zdá se nám monstruózní; najednou se setkáme s něčím neosobním ve svých vlastních činech; najednou shledáme, že naše vůle je jenom zdání a předtucha skutků, které na nás nezávisejí. V každém našem skutku zůstává něco nahodilého; ale náhoda je otevřená cesta, kterou do našeho života vniká fátum. Fátum není železná nutnost; je to železná náhoda. A to nejvšednější a nejobyčejnější je jen strašná, nezlomná náhoda.

Martinec krčil rameny: “Nevím co dělat. Nemohu tak jednat. Nemohu se zbavit hrůzy.”

“Ani já se nemohu zbavit hrůzy,” řekl Holub tiše.

“Budu po Lídě pátrat,” mluvil Martinec, “ale jinak – Zdá se mi, že je třeba vnitřnější cesty. Nevím, nemáte-li nakonec pravdu; ale netýká se to Lídy – Snad přece tam pojedu. Ale zatím půjdu naslepo, kamkoliv; snad najdu stopu na dláždění a poznám Lídinu šlépěj mezi tisíci. Budu spoléhat na zvláštní náhodu. Snad

se stane něco neobyčejného, nepravděpodobného, co mi pomůže. Snad máte pravdu; ale nevíte, co to je, hledat z lásky.”

Martinec váhal; čekal, co Holub ještě řekne, prahnul po tom, aby byl konečně přesvědčen; ale Holub mlčel.

“Tedy řekněte,” vykřikl Martinec, “jste-li si jist –”

“Jsem si méně jist než vy,” pravil Holub.

Martinec odešel; děkoval a slíbil, že přijde odpoledne; ale nepřišel, a večer došlo od něho psaní.

“Vaše dohady se potvrzují,” psal Martinec, “ale vlastně jen náhodou. Běhal jsem po městě bez cíle; skutečně hledal jsem na zemi a po všech koutech, – vím, že to bylo šílené, ale nevěděl jsem si rady. Konečně jsem se setkal s jistým známým, a ten mi sám od sebe (všimněte si, že i to je zvláštní) vypravoval, že včera odpoledne potkal Lídu a doprovázel ji až k domovním vratům její švadleny, kam prý měla přijít na zkoušku. Ale já vím, že Lída k švadleně nešla, protože u ní byla už ráno. Patrně se chtěla jen zbavit svého průvodce, aby se sešla s jiným. Opravdu něco přede všemi skrývala. – Musím Vám sdělit něco nanejvýš podivného: najednou jsem shledal, že už dlouho stojím v ulici u nádraží; nevěděl jsem vůbec, co tam chci, a jen proto jsem si tam začal prohlížet vývěsní tabuli jízdního řádu. Místo, které mi u vás napadlo, tam bylo zatrženo nehtem, ale docela stejně bylo podškrtnuto ještě jiné místo, které mi dříve nepřišlo na mysl, ale o kterém Lída určitě mluvívala. Bylo to, jako by tam Lída hledala vlak. Nemí to jistota; ale je to tak neobyčejná shoda, že tam pojedu.

Ještě něco: Najdu-li ji, platí Vaše pravděpodobnost nebo má neobyčejná náhoda? Matka by řekla, že je to řízení boží. Nevím. Té chvíle odjíždím.”

Celý následující den strávil Holub ve zvláštním napětí. Kvečeru dostal telegram a otevřel jej skorem v horečce. Bylo tam jen: “Byl marně na obou místech. Martinec.”

Tu pocítil Holub nesmírnou, hlubokou úlevu. Smál se a pobíhal, jako by se mu dostalo neočekávané výhry. Tedy není to tak, volal na sebe, není to tak! Lída to tak neudělala! Pojala jej neskonalá něžnost a soucit k Lídě; na rtech chvěly se mu tisíce polovědomých slov, které by byl řekl jí nebo o ní.

Toho večera Holub nevyhnutelně potřeboval vidět lidi, bezpočtu lidí v ulicích a kavárnách. Zmocnila se ho potřeba protáhnout ten den co nejvíce, přes noc a do zítřka, a nepustit ho za nic na světě. Zdálo se mu navýsost poetické, že Lída utekla; byl v jakési extázi; radoval se bez míry a ani si neuvědomil, že je sám a tich po celou noc. Cítil, že chvíle je příliš důležitá, než aby ji popustil; nesl v sobě něco širého a bál se jen rozdrobit to v myšlení. Jsem vysvobozen, cítil; ale bože, dej, aby mé vykoupení zůstalo milostí! ať neprocitnu! ať trvám! Snad Lída spí, myslil si sladce, ztracena ve světě jako veverka v lese; a já nevím o jejích krocích víc než o jejích snech. Ale je dobře, že sní; že žije nevyzpytatelně a nedohledně, a bloudí-li, že aspoň bloudí po svém a na neznámých místech. Ať je kdekoliv! je jenom dobře, že není na místě znamenáném osudem; je daleká a vábná a stojí na prahu nesčetných kroků: tak ji teď nalézám. Bože, mýlil

jsem se; neštěstí, zločin nebo fátum, – každý, kdo chce trefit, míří do černého, do nejčernějšího černého; ale to nejčernější mne klamalo; to nejčernější a hluboce černé, to nejhlubší se nestalo.

Celá ta noc byla oddech po veliké tíze; ale již druhého dne klesal na Holuba nový tlak. Což se toho už nezbavím? Proč mi nejde Lídino neštěstí z hlavy? Proč se vlastně tolik starám o osud? Odkud to na mne přišlo jako mánie? Znovu vynořila se mu mladá dívka, jak ji posledně viděl. Seděla na pohovce stočena v sebe, sevřená v pohybech, tichá a polonepřítomná, a náhle se silně otrásla. Bylo to, jako by byla schoulena v ohromné dlani, jež se pomalu svírá. Ten neodbytný obraz stiskl mu srdce.

Konečně došel nový dopis od Martince: “Drahý pane, tak bych potřeboval s Vámi mluvit, že Vám aspoň musím psát. Lída je nahoře v pokoji a nespí, pláče, je beze smyslů. Jsem stále ještě na druhém místě, kam jsem z Prahy jel. Nenašel jsem jich tu, ale nemohl jsem okamžitě odjet; a zatímco jsem čekal na spojení, přijeli ti, které jsem hledal. Strávili dvě noci v Karlových Varech, než jeli dále sem, do německé samoty. To je jediná okolnost, které jste nepředvídal. Dotyčný člověk již zmizel; poznal jsem jej málo, ale s hrůzou vzpomínám na svůj hovor s ním. Lída mlčí nebo běduje v pláči, a mně je jí palčivě líto. V tom stavu ji nemohu odvézt zpět. Stěží jsem ji přinutil, aby se mnou napsala pohlednice známým do Prahy, ‘ze společného výletu’ bratra a sestry. Je v ní přímo žízeň skandalizovat se až do zničení, zahodit se, – nerozumím tomu, ale spoléhám na příští dny, že procitne. – Sem chtěla jet ovšem ona; pobyt v K. V. prosadil on teprve

cestou; byla to bezohledná neopatrnost. Nemohu Vám vyličit, jaké scény jsem zažil; bylo mi jako na prahu pekla nebo šílenství. – Lídě jsem řekl, že jsem ji našel neobyčejnou náhodou, kterou už znáte; vím, že to je klam, ale nemohu jí říci, že jste ji našel Vy. Naopak počítám na Vás, že nás ihned po návratu navštívíte a budete první, na kom Lída shledá, že nikdo nemá nejmenšího tušení. – Záleží mi na tom, aby se brzo uklidnila.”

Holub upustil dopis. Ano, pro Lídin klid. Ubohá věc Lída!

HORA

Dítě, jež na dně starého lomu si hrálo s kalužemi po včerejším lijáku a stavělo stružkám hráze, našlo pod skalní stěnou mrtvolu muže s roztríštěnou hlavou. Ač neznalo smrti, pocítilo bázeň a běželo skrýt se do klína mamínčina. Teď už má v náručí kočku a neví, proč tatínek odhodil práci a vyběhl ven. Kočka je lepší než kaluže.

Kdo by stál nahoře nad lomy, viděl by celou ves jako na dlani; viděl by dítě, jež křičíc a vzlykajíc utíká domů; viděl by vyběhnout drobnou mužskou postavu a spěchati po vsi s rozčileným chvatem mravence. A najednou hemží se plno figurek, jež mávají rukama a běží jedním směrem, potrhaným řádkem dolů do lomů. Tu ten, kdo by stál nahoře, by se zasmál tomu čilému shonu zkratek.

Ale kdyby stál dole v zástupu, pocítil by zamrazení hrůzy a pobožnosti, a zvedaje oči od mrtvého muže měřil by strašnou výšku skály až nahoru k temeni, kde běží cesta za nízkým zábradlím a plouhavě táhne se mračné nebe; tu stál by tich s ostatními, podivně poután a váhaje odejít. – Té chvíle šel Slavík podle lomu; cítil se sirý mezi oblohou a zemí, mezi stráněmi a domky, kde bylo mu prožítí dobu dešťů. “Pane,” volali na něj lidé, “je tu zabítý.” Šel se tedy podívat –

Zamyšlen vracel se Slavík domů; ale i doma stál u okna a díval se k lomům, jež zely jako otevřená rána v boku hory. Zdály se

mu hrozné a skoro záhadné.

Nic už ten obraz mi nezastře: Veliké tělo tváří v krvavém blátě, šílený rozmach údů, jako by zase vyskočit chtělo, – teď, ještě teď vyskočit a setřít si z čela kal! Ó jaký pohled! Dvě ruce tam žalují z ohavné rozbité hmoty, plny bláta, ó bože, a přece tak lidské, ty ruce! Nic už ten obraz –

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.